

DESCOPERIRI MĂRUNTE DE LA BARBOȘI-GALAȚI (I)

1. Un tipar pentru turnare; 2. Fragmente de sticlă policromă

DE

SILVIU SANIE

1. Fragment de amforă (în. 7,3 cm; lț. 5,5 cm; gr. 0,95 cm) de culoare roșie-cărămizie, lucrat din pastă densă cu mică în compoziție, utilizat pentru confecționarea unui tipar descoperit la Barboși-Galați, în *castellum*, la adâncimea de 1,00 m. Pe mijlocul suprafeței exterioare netede a fragmentului a fost adâncit, după ardere, un canal îngust (lț. 0,15 cm; adc. 0,15 cm) care delimitează o suprafață cu contur trapezoidal (b_M 0,9 cm; b_m 0,5 cm; în. 1,4 cm) și un canal cu fundul unghiular (lg. 1,4 cm; lț. max. 0,6 cm; adc. 0,15 cm) Pl. I/1).

Utilizarea acestei piese ca tipar este fără dubiu, iar categoria de piese la confecționarea căroră era întrebuintat, direct sau ca intermediar¹, poate să nu fie unică. Cataramele cu cadrul trapezoidal sunt bine atestate multă vreme². Dimensiunile reduse ale tiparului ne obligă să-i adăugăm și alte posibilități de folosire fără a exclude prima opțiune. Astfel, piese cu mici cadre trapezoidale, asemănătoare celei obținute prin tiparul de față, pot fi întâlnite ca părți ale unor piese de harnașament mai complexe³, și nu în cele din urmă ca pandantive.

Pe cele două suprafețe ale fragmentului au fost observate unele imagini și însemnări, ele formând obiectul unei analize detaliate prezentate în continuare.

a ← În această poziție a piesei, teoretic cea mai normală ca punct de plecare, descrierea reprezentării începe cu porțiunea din apropierea marginii superioare din dreapta. Pot fi observate: un chip cu fața la cer mai proeminent succedat în același plan orizontal de cel puțin alte două chipuri la conturarea cărora au fost utilizate și literele unei însemnări. Pe întreaga margine din stânga și pe spațiul din imediata ei apropiere apar figuri ianiforme înguste unele cu chipuri interesante pe ambele laturi cele mai multe doar pe latura din dreapta. Se impun a fi menționate patru chipuri două ilustrate deasupra canalului de scurgere al formei și alte două la bază, toate alcătuite din alte chipuri mai mici, uneori și din litere (Pl. II/1a).

De la marginea din stânga sunt vizibile șiruri de însemnări unele continuă până la marginea din dreapta altele sunt intersectate de figuri ianiforme sau chipuri izolate, capete de animale și obiecte. Numărul micilor inscripții este important dar textele recuperabile rămân puține.

În apropierea marginii superioare apare un prim grup de imagini, figuri ianiforme, mai realizate artistic cele din preajma marginii din dreapta și câteva reprezentări animaliere (bovidee, cai, câini, porci, iepuri, păsări) primele mai puțin clare. Chipurile cu trăsături fizionomice distincte, figuri europene și asiatice, bărbați și femei de vârste diferite, imberbi sau personaje cu bărbi retezate drept, cei mai mulți, câțiva cu bărbi ascuțite.

Orice suprafață cât de mică, inclusiv cea care mărginește la interior conturul cataramii este acoperită cu chipuri și însemnări. Micul chip în profil spre dreapta, al cărui contur atinge canalul de scurgere, are pe direcția gâtului un semn cruciform încadrat într-un cerc. Chipuri și capete de cai apar și după latura din

¹ A. Rustoiu, *Metalurgia bronzului la daci (sec. II î.Chr.—sec. I d.Chr.)*, București 1996, p. 48.

² N. Gudea, în *Castrul roman de la Buciumi*, Cluj 1972, p. 69-70, pl. LXXI/41, 43, 45.

³ J. Oldenstein, *Zur Ausrüstung römischer Auxiliareinheiten*, Studien zur Beschlagen und Zierat an der Ausrüstung der römischen Auxiliareinheiten des obergermanisch-raetischen Limesgebietes aus dem zweiten und dritten Jahrhundert n.Chr., BRGK, 57/1976 (1977), p. 214-216, Kat. nr. 997-1025, Taf. 75. — Datarea nu mai timpurie de 150 p. Chr., Taf. 36/318; Taf. 75 multe cu dimensiuni apropiate dar forme asemănătoare doar nr. 996 și Taf. 77/1029; J. Harnecker, *Katalog der Eisenfunde von Haltern aus den Grabungen der Jahre 1949-1994*, Main 1997 (= *Bodenaltertümer Westfalens* 35), p. 28, 85, Kath. 726, Taf. 67 incluse la piese de harnașament.

dreapta a cataramii către margine. Câteva chipuri din spațiul situat în imediata apropiere a marginii din stânga au aspectul figurilor sculptate în os.

Pe suprafața interioară sunt multe figuri incizate sau în relief. În fața chipului distins de la marginea din stânga se înșiră un număr însemnat de chipuri dar și figuri ianiforme. Inciziile fiind puțin adânci claritatea imaginilor este mult diminuată și odată cu aceasta devine dificilă identificarea micilor obiecte adeseori atribute ale unor divinități.

Însemnări în relief: ZIA ZOIC, ACIC, ZIO ZIZO, ZA, ZAC, ZA ZIAC, ZIC, FIZIA, ATIA, ZIAC; incizate: ATA ZIA, PEI-ZI, ZIA, TIPAC FYC, AZATA, AZIPA, ZA, ATIOC, ATIC, AZIZIA, ZIC, API.

b ↑ La marginea de sus a reprezentării apar chipuri cu fața la cer realizate prin incizare alături de însemnări incizate și în relief. Axa întregii reprezentări rămâne tot spațiul amenajat spre a servi la turnarea piesei (Pl. II/1b).

Separarea pe registre păstrând amintita axă pe verticală este posibilă, dar figurile compuse limitează contribuția acestei împărțiri convenționale la înțelegerea ansamblului. Uneori părțile componente au o identitate proprie care nu poate fi eludată.

La marginea din stânga șirul chipurilor și modul în care se succed pe verticală poate fi urmărit de la capătul superior până la bază. În spațiul interior sunt ilustrate un grup de figuri ianiforme. Unele chipuri au trăsături extrem orientale altele europoide. Încă n-am reușit să identificăm personalități ale căror chipuri sunt cunoscute din alte surse iconografice. De remarcat chipurile realizate prin incizii din preajma canalului de scurgere. Două dintre ele au ca acoperămintele de cap căști de forme mai puțin comune. Între două personaje affrontate primul realizat în relief, cel de al doilea prin incizare apare un chip înfățișat *de face*. Pe direcția celui din urmă sunt ilustrate obiecte (posibil recipiente), metalice după aspect, unul dintre ele în forma unei protome de pasăre în profil spre stânga. La bază apare însemnarea cu litere ceva mai mari decât cele din jur AZIA (incizate). În același spațiu sunt vizibile dar numai parțial lizibile și alte însemnări. Însemnări apar în spațiul atribuit turnării unele incizate cu litere de dimensiuni foarte mici și altele în relief AZI ZA cu litere ceva mai mari.

În spațiul din dreapta canalului, pe aceeași direcție orizontală este vizibilă și o clară separare a secvențelor pe verticală. Pe prima dintre ele alături de chipurile realizate prin incizare, apar interesante figuri în relief cum sunt cele în profil spre dreapta. Întreaga bandă verticală are și contururile unor chipuri.

În secvența următoare, alături de chipul în semiprofil spre dreapta și cel de dimensiuni mai mari în profil spre stânga apar alte mici chipuri și însemnări. Următoarea secvență, cu imagini realizate jumătate prin incizare și cealaltă jumătate în relief, este compusă în fapt din două înguste figuri ianiforme, pe suprafața cărora sunt vizibile însemnări. Pe suprafața celei de a doua figuri ianiforme care are marginea cu latura dreaptă, se văd chipuri realizate prin incizare și rare însemnări.

Registrul următor începe la margine cu o interesantă figură al cărei contur este aproape triunghiular continuă cu mici figuri ianiforme, un cap de animal înfățișat *de face*, alte chipuri în profil spre dreapta, obiecte, posibil măști și coroane metalice (?), o interesantă compoziție în relief, în care cu dificultate putem separa părțile alcătuitoare. Ele ar putea fi totuși: o pasăre în profil spre dreapta, o figură ianiformă, care pe latura din dreapta are affrontat un chip realizat prin incizare cu acoperământ de cap de formă conică. Pe ambele chipuri sunt mici însemnări. Figura ianiformă din stânga este alcătuită din cel puțin alte trei chipuri mici, obiecte și litere. Rezultanta, chipul în profil spre stânga, are affrontat chipul realizat prin incizare. În continuare apare un chip înclinat la aproximativ 45° spre dreapta și apoi altă figură ianiformă cu chipul de pe latura stângă mai clar, imaginea unor recipiente și reprezentarea în relief continuă spre marginea stângă cu un chip în semi profil spre dreapta și o protomă de pasăre. Pe jumătatea din dreapta realizată mai ales prin incizare apar figuri ianiforme, doar câteva mai clare și însemnări lizibile mai ales cele în relief.

Coborând către bază observăm că șirul următor începe cu imaginea unor obiecte, posibil și recipiente fragmentare și continuă cu un grup de figuri ianiforme și chipuri în profil spre dreapta, femei și bărbați. Pe câteva imagini de dimensiuni mai mari se disting cu claritate trăsături fizionomice ale personajelor. Micul spațiu din interiorul cadrului cataramii are și el schițate chipuri cele mai multe în profil spre dreapta. În preajma acestui spațiu pot fi remarcate două chipuri realizate prin incizare, primul în profil spre stânga al unui bărbat, cu mustați și barbă și către baza cadrului chipul unei femei, partea stângă a unei figuri ianiforme înclinată spre dreapta la aproximativ 45°.

Șirul următor de imagini din apropierea bazei începe cu o figură ianiformă mai clară pe latura din dreapta continuă cu alte chipuri mai mici. Registrul e neuniform ca înălțime, reprezentări animaliere un câine în semiprofil spre stânga, alte animale de talie mică, chipuri în profil spre dreapta, figuri ianiforme, cu câteva chipuri interesante atât dintre cele realizate prin incizare, cât și cele în relief. În partea dreaptă a conturului cataramii, cele mai multe figuri ianiforme cu chipuri interesante pe ambele laturi sunt înclinate cu 45° spre dreapta. Între obiectele a căror nominalizare este posibilă se numără o coroană. Însemnările lizibile sunt cele mai multe în relief.

La bază apar mici chipuri și figuri ianiforme, cu fața la cer, în poziție verticală și cele mai numeroase înclinate cu 45° spre dreapta.

Însemnările în relief: ZI, ZAZI, ZAIC, ZATA, ZA, TIZOC, ZIAZI, ZAZI, ATI, ZIT, AZTI.
Incizate: ATI, API, ZAIPIC, ATA ZIZAC.

c → În această poziție a piesei reprezentarea are la jumătatea ei superioară foarte numeroase chipuri. Câteva dintre cele mari compuse sunt interesante atât prin rezultante, cât și prin chipurile din care au fost alcătuite (Pl. II/1c).

La extremitatea superioară a reprezentării traseul marginii formează imaginea unor chipuri în profil cu fața la cer. În spațiul din imediata apropiere a marginii poate fi observat șirul de mici imagini ale unor obiecte, chipuri și însemnări. În eel de al doilea șir de imagini, o împărțire pe registre propriu-zise este dificilă pentru că, prin intrarea micilor chipuri în compunerea marilor figuri separările, ar impune adeseori segmentarea unor imagini. Pe suprafața treimeii superioare pot fi remarcate: chipul de la marginea din stânga alcătuit din alte mici chipuri, obiecte și reprezentări animaliere. Unul din chipurile în profil spre dreapta prin compunerea mării figuri, din stânga sus, alăturat unei figuri ianiforme realizate prin incizare – care o succede pe verticală către bază – sugerează un personaj care șade pe un tron și are în dreapta sa posibil o reprezentare animalieră complexă, capete de ovine, bovideu. Figurile ianiforme realizate prin incizare au interesante profile pe linia marginii, continuă în spațiul din imediata ei apropiere cu imaginea unor personaje înfățișate în profil spre dreapta care poartă căciuli conice. Chipul din stânga personajului înfățișat șezând pare să fie al unui copil. În fața lui se află o amenajare asemănătoare unui altar rotund în preajma, pe direcția și deasupra căruia pot fi observate mai multe personaje. Dimensiunile scenei ne împiedică să distingem amănunte utile în legătură cu posibilitățile oficianței.

Zona centrală are ilustrate interesante personaje, imagini realizate prin incizare. Sunt deosebite cel puțin trei dintre chipurile în profil spre stânga, două din chipurile în profil spre dreapta și cele două chipuri ale mării figuri ianiforme care domină acest spațiu. Baza de coloană din preajma conturului cataramii ilustrează foarte probabil un altar. Dar și ea se integrează în marea figură în profil spre dreapta a unui personaj care pare a avea o verigă în nas.

În dreapta imaginilor centrale, către extremitatea superioară, apar mici chipuri, un semn cruciform și numeroase animale, păsări și însemnări. Raportate la chipurile realizate prin incizare remarcăm că cele în relief sunt mai puțin clare. Cu totul deosebit este chipul în profil spre stânga de la bază, imaginea din dreapta, a cataramii, parte a unei figuri ianiforme alcătuită din aproximativ alte zece chipuri.

Pe suprafața din spațiul interior al cadrului cataramii apare un chip în profil spre stânga, altul înclinat spre dreapta la 45°, un cap de cal și alte trei chipuri în profil spre stânga.

Jumătatea inferioară are pe suprafața ei multe chipuri deosebite, cele în relief pe linia cadrului cataramii, în stânga spre bază la marginea din dreapta. Multe chipuri apar cu o înclinare de 45° spre dreapta. O performanță artistică poate fi considerată ornamentarea micii suprafețe delimitată de canalul de scurgere și o bandă îngustă incizată, suprafață pe care apar multe chipuri și obiecte, mai ales recipiente.

În dreapta reprezentării atât pe margine, cât și pe suprafața interioară din imediata ei apropiere apar chipuri care se succed pe verticală până la bază. Cu totul deosebite sunt cele de la mijlocul suprafeței pe direcția tiparului propriu zis.

Însemnări în relief: ZAC, PIATA, ZIC, ZI, ZI, ACI. Incizate: ATIOC, TIZO, ZI ZAIAC, ΔIZIC, ATE.

d ↓ În această poziție a reprezentării numărul imaginilor separate și, mai ales, a celor grupate cu o clară delimitare este mai restrâns. În preajma marginii superioare pot fi observate imaginile unor protome de animale (ovine, cai) realizate prin incizare (Pl. III/1d).

Registrul următor este delimitat de chipuri, cele mai multe în relief, cele două la margini dar mai ales în zona centrală. Posibil ca cele două chipuri în profil spre stânga să fie ale unui bărbat și a unei femei. Chipurile apar în diferite ipostaze pe cadrul cataramii și în imediata lui apropiere precum și cele de la latura din dreapta, două dintre ele afrontate. Spre bază, ceva mai clare sunt două figuri ianiforme, una în relief și cealaltă incizată în dreapta, și rândul de imagini de la bază, mai bine păstrate cele de lângă canalul de scurgere.

Cadrul, și el antropomorfizat, al grupului de figuri ianiforme și chipuri etajate are forma asemănătoare unei tolbe cu săgeți, dar o atribuire rămâne ipotetică. Cele mai multe chipuri ilustrate în registrul de la bază au trăsături fizionomice distincte. O pasăre mică (porumbel?) și una acvatică apar tot în zona centrală a reprezentării.

Însemnări: ATIZIC, AZA, ZIA, IZ, ZAIC, PIZIC (în relief); AZI, AZA, AITI, API, ATI, APZI.

Neatestate pe alte piese: Αζατα, Αιτι, Αρζι, Ασι, Ασις, Ατε, Ατια, Ατιος, Γυς, Ζαιρις, Ζιαζι, Ζιαιας, Ζι Ζαιας, Ζια Ζαις, Ζιο Ζιζο, Ρει, Ριατα, Ριζις, Τιζο, Τιζος, Τιρας.

Rv a ↑ Reversul fragmentului de amforă, cu urmele adânci ale roții olarului și o ruptură la una din extremități are totuși pe suprafața sa însemnări și imagini (Pl. IV/2a).

Secvența cuprinsă între marginea superioară și banda incizată are aspectul asemănător unui fronton triunghiular al unei stele. Banda albă de la baza acestui fronton *sui generis* are incizate, de la stânga la dreapta, următoarele imagini: un pește (?), o protomă de pasăre în profil spre dreapta, un șarpe spre stânga și conturul unui cal în profil spre stânga, chipuri. În partea stângă a spațiului triunghiular sunt și imaginile altor animale nu toate clar schițate, însemnări incizate și în relief, obiecte, figuri ianiforme și chipuri în profil spre dreapta. Pe direcția vârfului triunghiului apare un cap de bovidu în profil spre stânga, chipuri afrontate, ceva mai mari în partea centrală și mai mici lângă bandă. Pe suprafața jumătății din dreapta pot fi observate figuri ianiforme incizate și în relief, mici chipuri dispuse etajat.

Suprafața dintre cele două spații marginale superioare și inferioare poate fi împărțită în patru registre.

În primul registru pot fi observate chipuri incizate și în relief, conturul aproape complet al imaginii unui cal, însemnări și la capătul din dreapta imaginea unei protome de cerb.

Pe suprafața celui de al doilea registru reîntâlnim figuri ianiforme și chipuri. La capătul din dreapta apare imaginea, insuficient de clară, a unui personaj care ține o mână pe cornul unui bovidu.

Pe traiectul celor două margini și în spațiul interior din imediata apropiere imaginile sunt dintre cele mai clare.

Cel de al treilea registru începe cu un cadru rectangular incizat „antropomorfizat”, mai ales pe latura interioară în care apare o figură ianiformă cu ambele chipuri interesante, continuă cu imaginile unor obiecte, a două protome de bovidee în semi profil spre stânga și figuri ianiforme până la marginea din dreapta, însemnări.

Registru al patrulea este mai înalt dar figurile ianiforme, chipurile și însemnările sunt mai puțin clare. În sfârșit secvența de la bază are câteva clare chipuri în profil spre dreapta și cu fața la cer, imaginile unor animale și obiecte greu de nominalizat.

Însemnări: ΓΛ ΑΤΑΙC – I cu bare adăugate pentru a putea fi și Z, ZIOC, ΔIOC, ΑΤΙΖΙΖ ΖΟ, ΖΙΑC, ΑΤΑΙC, ΑΖΙ ΖΟC, ΖΑC, ΖΙΡ, ΖΙΑΤ (incizate); ΑCΤΙ, ΑΤΙ, ΓΙΑC, ΖΑΖ, ΑΖΙC, CΑΖΑ, ΖΙΑ, ΖΙ, ΖΑ ΖΑΖΙC, ΖΙΑ, ΖΟC, ΖΙΑC, ΤΙΑC, ΙΤ, ΖΙ (în relief).

b → În această poziție a piesei pot fi remarcate unele imagini deosebite în diferite porțiuni ale reprezentării: chipuri și figuri ianiforme cu chipul în profil spre dreapta mai clar, reprezentări animaliere, însemnări incizate și în relief. Toate secvențele au și reprezentări notabile: figurile ianiforme de la bază în prima zonă după cea de la capăt; chipurile în profil spre stânga, conturul unei păsări și mai multe reprezentări animaliere în cea de a doua, cele mai complexe figuri ianiforme și păsări acvatice apar la bază în cea de a treia zonă. Câteva chipuri realizate prin incizare și continuarea imaginilor din suprafața care o comparasem în poziția anterioară a piesei cu frontonul unei stele (Pl. IV/2b).

Pe întreaga bandă incizată sunt ilustrate imaginile unor chipuri, păsări și animale, mai clare cele de la bază. În spațiul cuprins între banda incizată și margine pot fi observate cele mai realizate artistic imagini, mari chipuri compuse cum este cel în profil spre dreapta de la capătul superior al marginii, figuri ianiforme complexe în compunerea cărora apar interesante chipuri și reprezentări animaliere (bovidee, suine, ovine) incizate și în relief, compoziții, în cele trei imagini mari care se coagulează în acest spațiu, dificil de decodat. În această situație este puțin probabil ca lucrurile să fie mai clare după lectura însemnărilor. În compunerea marii figuri în profil intră mici chipuri mai ales incizate, figuri ianiforme și însemnări – obiecte și animale care pot fi nominalizate doar cu foarte mică siguranță. Deosebit de expresive primele chipuri mari în profil spre dreapta rezultate dintr-o ingenioasă compunere.

Însemnări: ΓΙΟC, ΖΟΖ, ΖΑΤΙΑC, ΑΡΑ, ΖΟC (incizate); ΖΙΖ, ΖΙΑC, ΖΙΑC, ΑCΤΙ, ΖΑΓΑ, ΖΙΖ, ΖΟΖ, ΖΙC, ΖΑΙ, ΖΙ (în relief).

c ↓ În această poziție a piesei reprezentarea are la partea superioară în stânga chipuri cu fața la cer, în dreapta o figură ianiformă complexă cu chipurile de la ambele laturi cu trăsături fizionomice distincte. Câteva chipuri dar și unele păsări și animale (cai, bovidee) sunt orientate spre personajul ilustrat în colțul din dreapta sus a reprezentării. La ambele margini apar chipuri în profil care se succed pe traseul marginii spre bază, unele fiind părți al unor figuri care se continuă în suprafața interioară. Cele mai numeroase însemnări sunt în relief (Pl. IV/2c).

Reprezentarea poate fi împărțită în registre. Între imaginile ilustrate în primul registru de remarcat două chipuri în profil spre dreapta, al unei femei și a unui bărbat.

În cel de al doilea registru, la capătul din stânga pot fi observate contururile unor păsări. De remarcat de asemeni o pasăre în profil spre stânga. Între imaginile ilustrate se disting capetele unor animale și chipuri, puține au claritatea necesară care să permită observații utile înțelegerii reprezentării în ansamblu. De menționat: chipul, probabil al unei femei în profil spre dreapta, obiecte dificil de nominalizat, însemnări incizate și în relief.

Pe suprafața celui de al treilea registru apar imaginile incizate ale unor păsări acvatice și a unor animale, chipuri cu fizionomii distincte, unele orientate spre dreapta, figuri ianiforme care sunt numeroase pe jumătatea din dreapta a registrului. În apropierea marginii din dreapta alăturările devin complexe și cu semnificații greu de decodat. Grupul compact de imagini incizate începe cu un cap de animal care ține în gură ceva, evident cu timide încercări de „antropomorfizare”, care atârnă de-o parte și cealaltă, un interesant chip în profil spre stânga ca o sabie arcuită (sau picior curb de tron ?), figuri ianiforme cu chipuri de o mare varietate tipologică incizate în succedare pe verticală spre baza registrului.

Către margine, între cele două benzi incizate verticale apare un grup de chipuri cele mai multe realizate prin incizare și însemnări. Disponerea pe verticală a capetelor și forma unora poate sugera și ilustrarea unui tron dar ar fi dificilă precizarea celui mai însemnat personaj care-l ocupă.

Pe suprafața celui de al patrulea registru pot fi observate figuri ianiforme cu chipuri distincte pe ambele laturi și în zona centrală chipuri cu fața la cer:

Urmează un registru pe suprafața căruia sunt numeroase însemnările incizate și în relief, chipurile mai clar schițate pot fi observate doar la cele două margini. În partea dreaptă banda închide într-un medalion un grup de cel puțin patru chipuri realizate prin incizare. În această poziție a suprafeței atât la marginea din stânga cât și la cea din dreapta apar reprezentări animaliere bine realizate sau doar sugerate.

În sfârșit la bază pe suprafața apropiată ca formă de cea a unui fronton inversat poate fi observată o interesantă galerie de portrete, cel puțin două dintre ele ale unor femei și însemnări în relief. Simbolul cruciform incizat de la capătul din stânga este alcătuit din mici litere.

În apropierea marginii inferioare apar câteva protome de animale clare (cerb, bovideu) sau dificil de nominalizat.

Însemnări: ACIF, ZIA, ACIC, ZAI, ZI, ZAO ZAI, ZAT, ZI ZA, ZAI, ZIT, ZOAC, ZITAC, ZAPIA, ZOACO, ZOAC, AZIC, ATA (incizate); ACTI, ZI, IZ, ZIC, AZICA, ACI, ZIP ZI, ACIZ, TAIC, ZIF, ZIC, ZIA ZI (în relief).

d ← În sfârșit și în această ultimă poziție a reprezentării pot fi observate imagini deosebite în toate secvențele longitudinale de la stânga la dreapta. Figuri ianiforme, rare și puțin clare reprezentări animaliere și însemnări mai ales în relief, posibil un cap de oaie la bază între cele două secvențe, chipuri incizate pe cea de a doua secvență, mari figuri ianiforme pe cea de a treia. Pot fi remarcate atât chipuri asiatice cât și europene. Chipurile sunt înfățișate în maniera celor cunoscute în sculpturile în lemn (Pl. III/2d).

În secvența următoare sunt mai numeroase chipurile mici. La bază posibil să fie ilustrat un tron. În secvența următoare sunt înfățișate interesante chipuri în profil spre stânga cum apar și cele mai multe din secvența din apropierea marginii, însemnări în relief și incizate.

Însemnări: ZI, ZIAC, ACIZ, ZAI, TAZIA, APAIC, ZI, ZIA, ZICOA, ZOAC, AZIAC (incizate); ZI AZIA, ZIC, ZIA, ZI AZAI ZI, ZO, TAIC, ZIC, ZACO, ZI, FIC, ZIZA, ZIOC, LIC, ATA, IZAC, ATAIC, ZO ZAIC (în relief).

Neatestare pe alte piese: Αζιζος, Αρα, Αραϊς, Γα, Γιας, Γιος, Γις, Διος, Ζαιο, Ζαγια, Ζιατ, Ζιγ, Ζιζ, Ζιο, Ζισοα, Ζιτας, Ιτ, Ιζ, Ιζας, Ταζιά, Ταϊς.

*

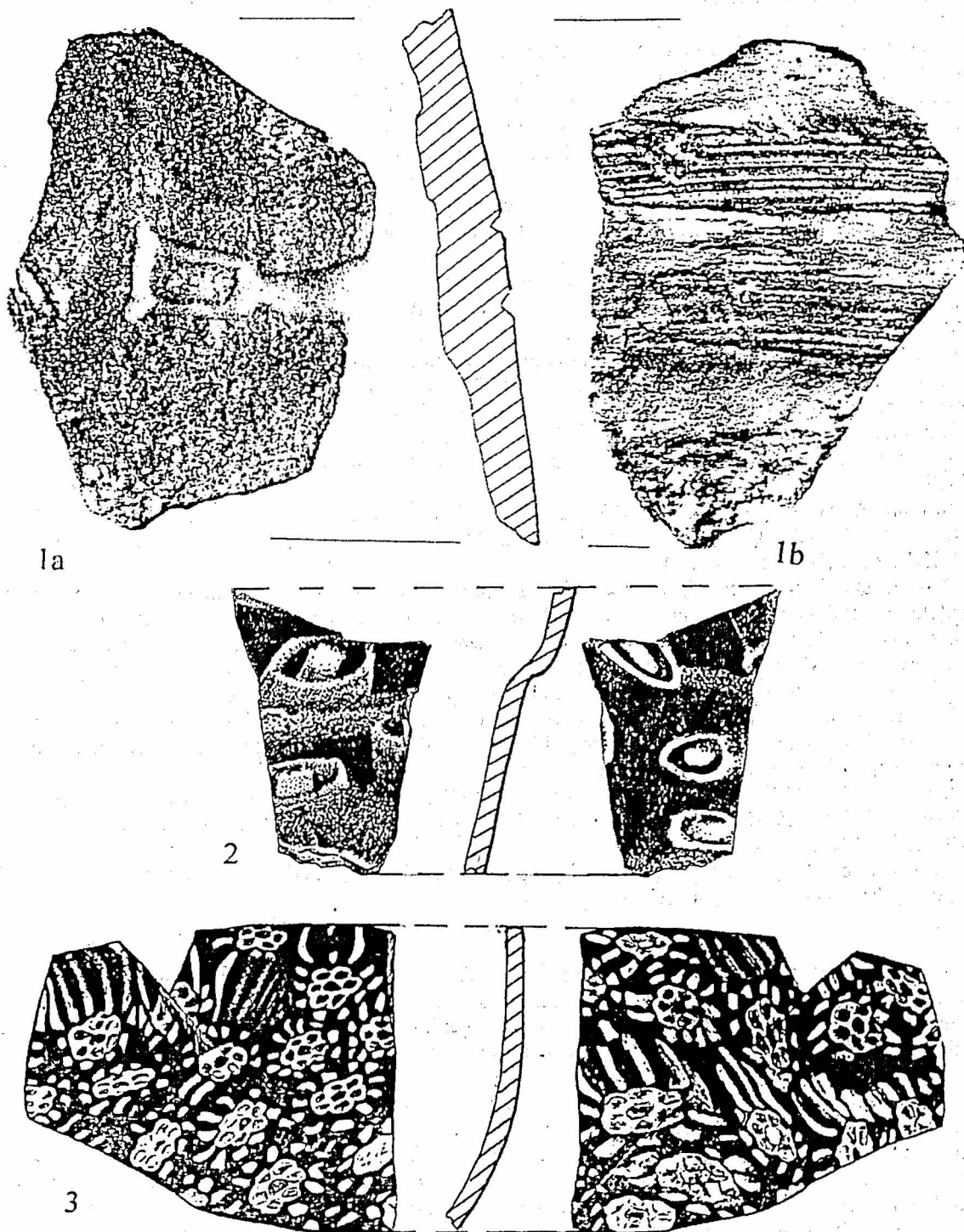
Acest fragment ceramic are graffitate pe cele două fețe ale sale numeroase chipuri, animale și însemnări. Încercarea de a descoperi un „program” al reprezentărilor descrise rămâne infructuoasă.

În acelaș timp, ca și la alte piese impresionează ingeniozitatea în compunerea imaginilor și disponerea lor, minuțiozitatea execuției, miniaturizarea. Rămân totuși greu de reconstituit *scene*, asocieri utile direcțiilor de interpretare.

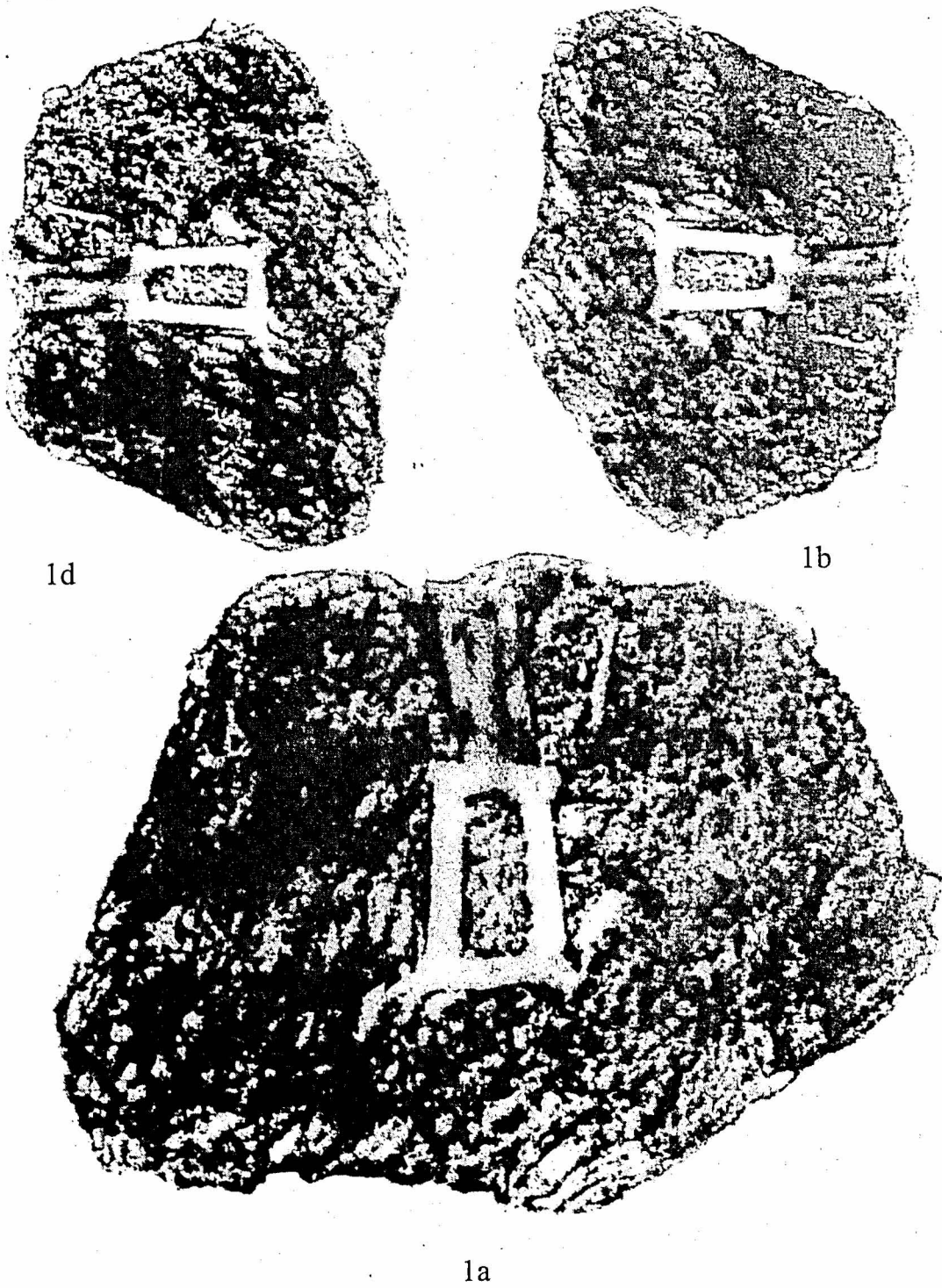
Sunt ilustrate multe chipuri de extrem orientali cărora nu le-am găsit deocamdată echivalențe utile stabilirii unor identități pe monedele și reprezentările cunoscute din presupusul spațiu de origine. Aceeași situație pentru chipurile europene. Majoritatea sunt chipuri de bărbați, imberbi sau cu bărbi retezate drept sau ascuțite. Doar în două poziții ale reprezentării de pe avers (*a* și *b*) și pe una pe revers (*c*) pot fi remarcate imaginile unor femei și pe una, avers (poz. *c*) a unui copil. Ipostazele în care apar sunt în prea puține cazuri relevante. Imaginile unor animale sunt adeseori alăturate chipurilor în scopul alcătuirii unor figuri mari.

Reprezentarea de pe piesă în poziția *c* (Pl. I/3) are multe compoziții mai clare, comparabile în parte doar cu cele care apar în poziția *b* a piesei dar la fiecare rotire cu 90° apar și chipuri deosebite prin expresivitate și realizare, evident pentru această categorie – graffiti.

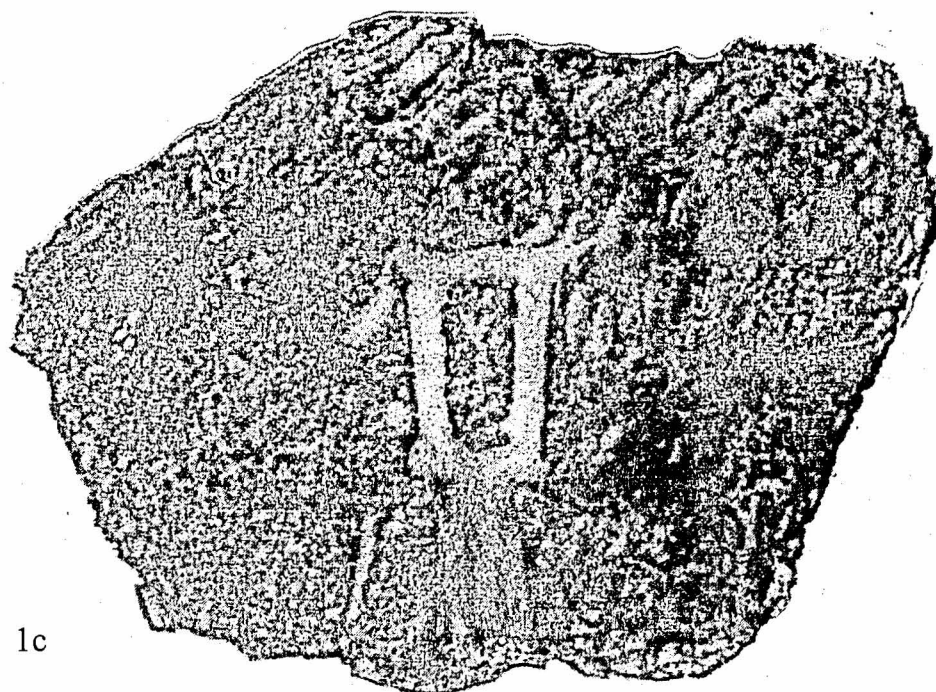
Mulțimea speciilor de animale ilustrate: Av. bovidee, cai, ovine, suine, câini, iepuri, păsări acvatice, porumbei (?) ș.a.; Rv.: bovidee, cai, ovine, suine, cerb, pești (?), șerpi, păsări, păsări acvatice ș.a. unele atribute ale unor zei *nu* constituie totuși surse sigure pentru nominalizarea unor divinități.

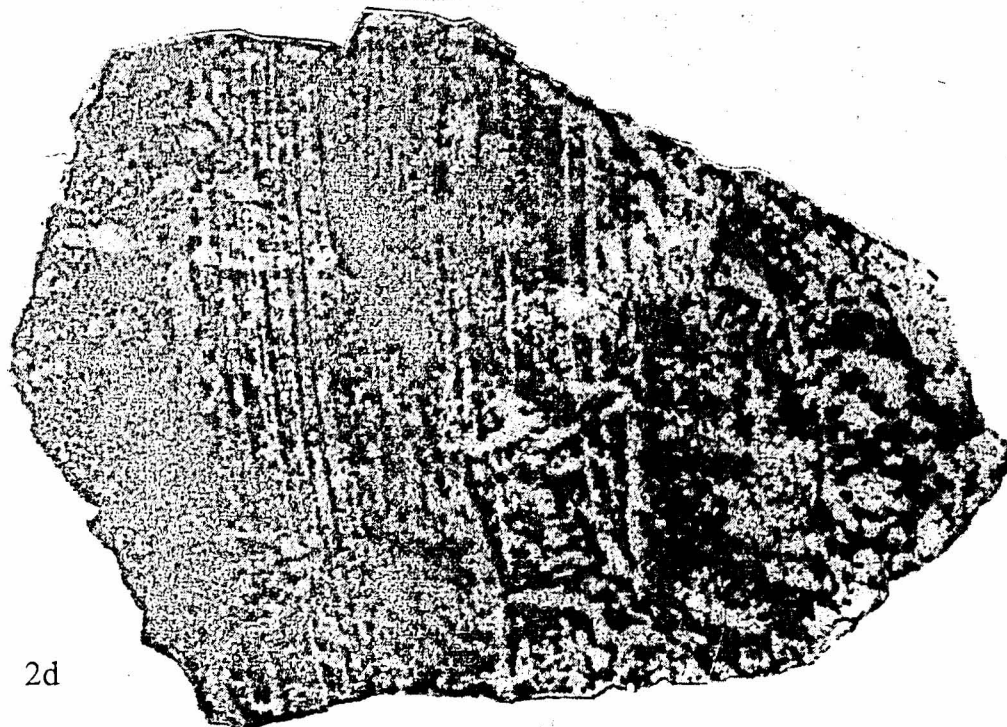
Pl. I. Fragment de amforă din care a fost confecționat un tipar (1 a-b) și fragmente de sticlă (2 și 3).

Pl. II. Fragmentul de amforă cu tipar (1) în pozițiile *a*, *b* și *d*.

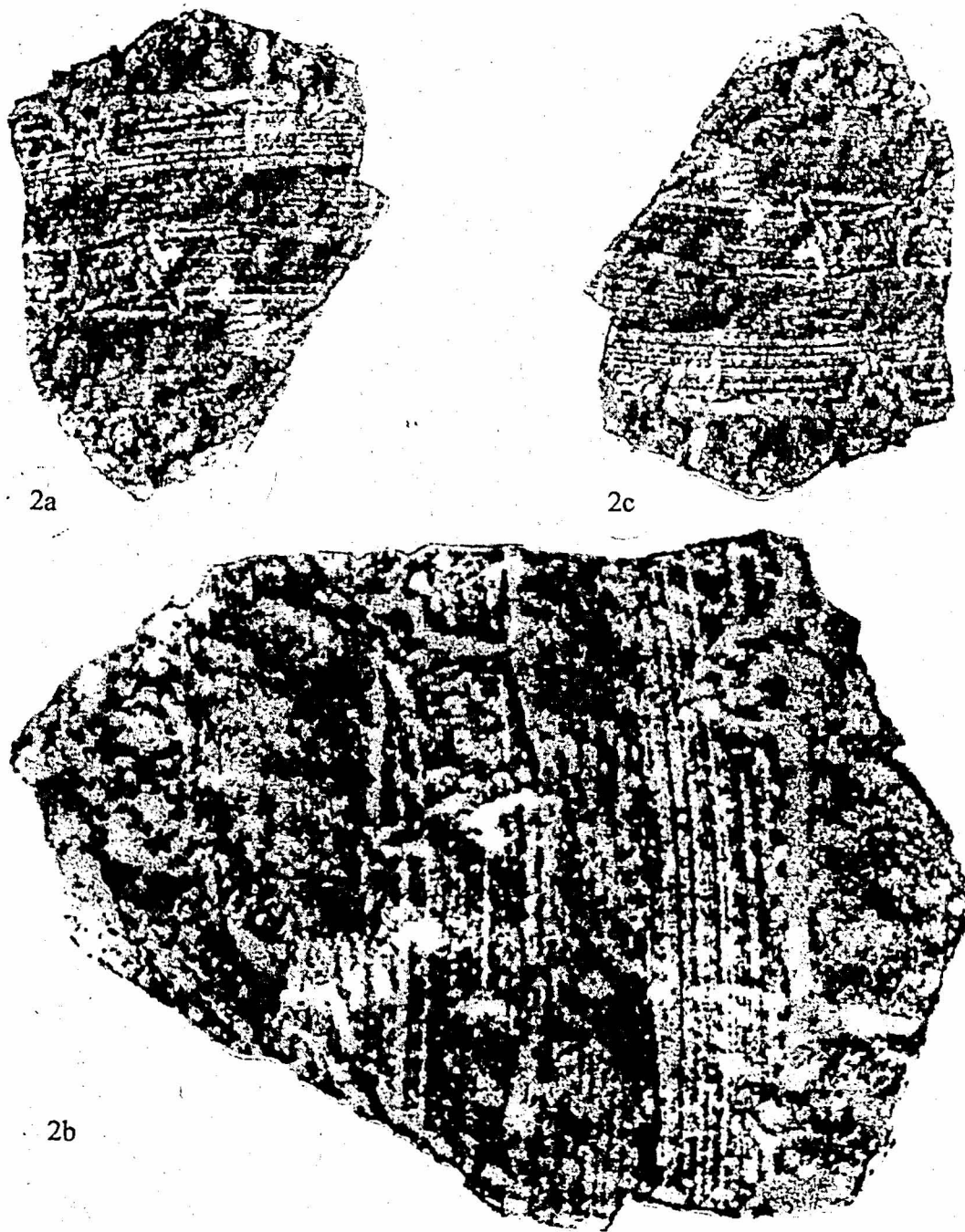

1c

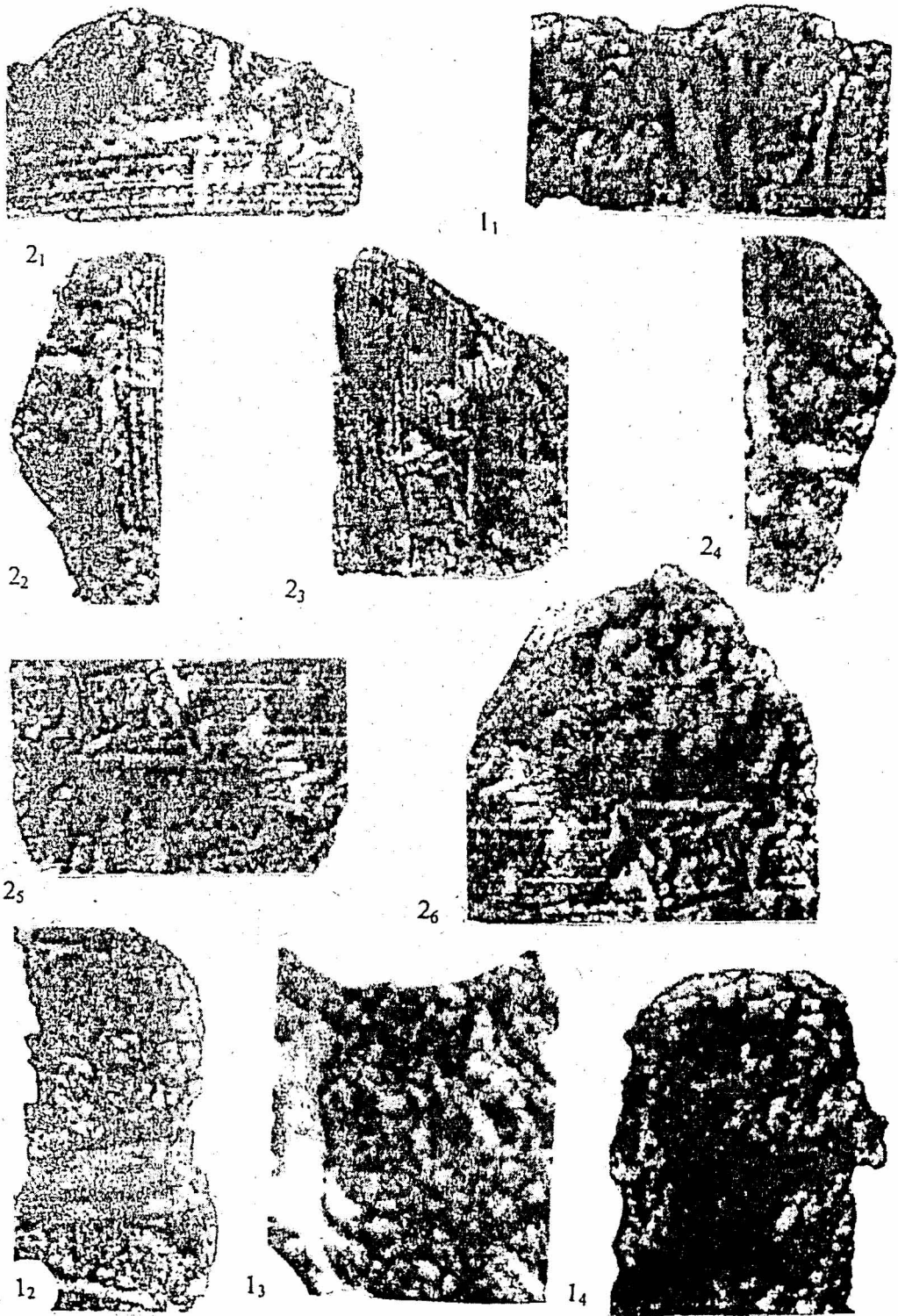

2d

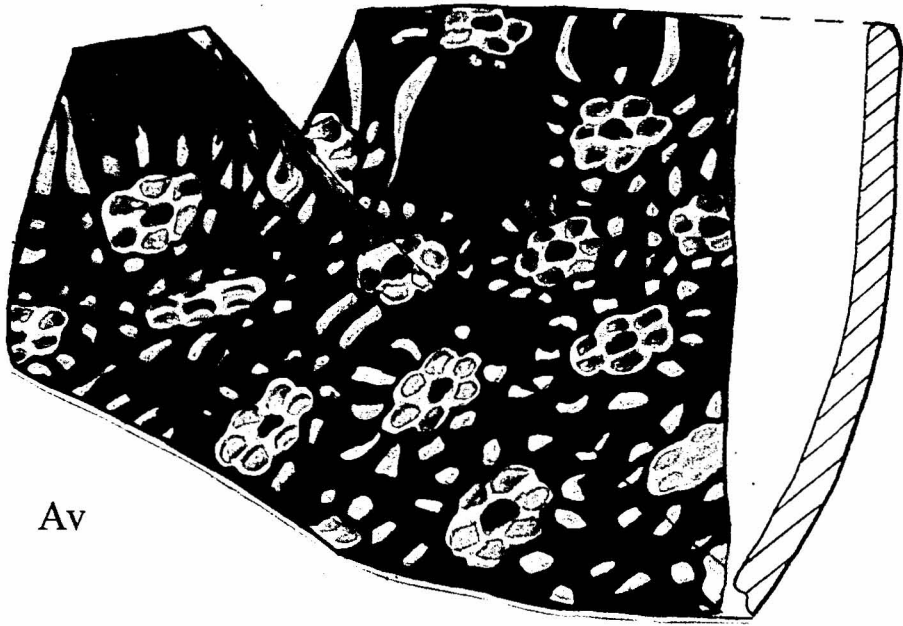
Pl. III. Fragmente de amforă cu tipar în poziția *c* și reversul fragmentului în poziția *d*.

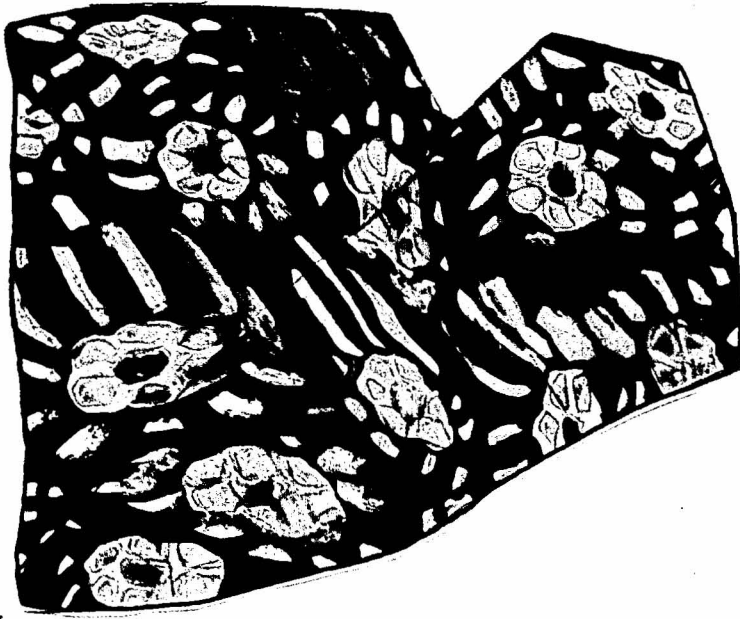
Pl. IV. Reversul fragmentului (2) în pozițiile *a*, *c* și *b*.

Pl. V. Detalii ale aversului în pozițiile *a* și *b* (2, 8-10) și reversului în pozițiile *c* și *a* (1, 3-7).

Av

Rv

Pl. VI. Fragmente de sticlă millefiori.

Reprezentările de pe revers sunt diferite ca stil și grupare a imaginilor, utilizarea formelor fragmentului care ar putea apropia ansamblul de aspectul reliefulor culturale cu frontoane. Chipurile și maniera de a le ilustra sunt altele decât cele cunoscute la imaginile de pe avers. Interesante, deosebite sunt atât cele din spațiul central apropiate de maniera de transpunere plastică întâlnită la piesele sculptate în lemn.

Simbolul cruciform semnalat atât pe avers (poz. c) cât și pe revers (poz. c), vizibil mai ales pe imaginile mărite, se impune a fi menționat chiar dacă nu este sprijinit de textele din preajmă. Rămâne dificilă selectarea celei mai elocvente poziții pentru frumusețea și diversitatea imaginilor. Obiecte: coroane, recipiente, sabie (?), tron, (?) și altele fără posibilitatea de a le nominaliza.

Însemnările adaugă un grup însemnat de vocabule neîntâlnite pe alte piese: Av. Αζατα, Αζιρα, Αιτι, Ασις, Αταζιζας, Ατε, Απιος, Ζαιρις, Ζατα, Ρει (Ζι), Ριζις, Τιρας (Γυς); Rv. Αζιζος, Ζαγια, Ζιγ, Ζιρ, Ταζια. Pot fi excluse doar grupurile de origine romană și se remarcă faptul că elementele grecești nu sunt numeroase. Multe vocabule au sorginte nord iraniană, tragică și a unor etnii din spațiul microasiatic.

Pot fi remarcate unele imagini prezente și pe reliefulurile culturale ale Cavalerilor danubieni, doar ca elemente separate, după cum numărul foarte mare de chipuri ilustrate ar putea fi corelat și de existența unui „cult al capului” cunoscut și la alte popoare. În sfârșit simbolurile cruciforme ar putea cel puțin ca variantă de interpretare, să indice prezența unor creștini atestată la Barboși-Galați în secolele II–III p.Ch. prin piese cu apartenență creștină sigură.

Pentru semnificația de ansamblu a imaginilor nu poate fi stabilită o unică atribuire. În această situație posibil ca mica piesă, în afara funcției de tipar să fi avut graffitat pe cele două suprafețe personaje și aspecte din viața așezării de la Limesul Imperiului.

2 a. În cetățuia getică de pe înălțimea Tirighina de la Barboși-Galați au fost găsite trei fragmente reunite (lț. max. 5,2 cm; în. max. 4,5 cm; gr. 0,38 cm), posibil părți dintr-un bol de sticlă lucrată în tehnica mozaicului. Este prima atestare a unei piese din această categorie de produse vitrice cu dimensiuni care să poată oferi minime posibilități de întregire.

Cele două suprafețe ale fragmentului nu au un aspect identic (Pl. I/3 și Pl. VI).

Av. Matricea este de culoare mov. La marginea din stânga pot fi observate linii verticale paralele albe până la ruptura unghiulară, punct de unde sunt frecvente liniile oblice care coboară și în restul suprafeței. În dreapta rupturii este vizibilă o primă floare succedată pe orizontală de două arcuri de cerc care încadrează puncte albe. În continuare, către bază, la stânga apar patru puncte grupate câte două. Un alt grup de puncte încadrează o floare cu șase petale de culoare verde, delimitate cu galben iar stamina din centru are culoarea roșie. Pe suprafața a sunt vizibile 12 asemenea flori care, sub nivelul marginii sunt dispuse în șiruri pe orizontală.

Rv. Pe suprafața exterioară florile sunt încadrate de liniile albe dispuse oblic, linii care au uneori alăturate câte un punct. Ornamentul de linii oblice coboară în interspațiile mediane ale fragmentului iar linii scurte și puncte pot fi observate până la bază. Dispunerea florilor pe suprafața b de la marginea superioară către bază este următoarea: câte una la fiecare margine laterală; un rând de patru, alte patru în rândul următor – trei egale și una de dimensiuni mai mari – și, spre bază alte două flori mari și un fragment dintr-alta, probabil mică.

Între recipientele de sticlă lucrate în tehnica mozaicului vasul aparține tipului cunoscut sub denumirea dată de italieni în Evul Mediu „millefiori”. Presupusa denumire antică *murrino* rămâne incertă. Modul de confecționare sau răspândire a pieselor de sticlă sunt prezentate în multe din lucrările consacrate produselor vitrice⁴ dacă pentru o însemnată perioadă locul de proveniență putea fi situat în zonele Siria, Palestina, Egipt produsele din Alexandria fiind foarte răspândite și în întreaga epocă elenistică, pentru secolul I p.Ch., mai ales pentru a doua parte intră în competiție și atelierele italice sau din alte centre cu însemnată producție vitrică din spațiul european⁵.

Între piesele cunoscute din publicațiile accesibile nu am găsit produse identice prin culoarea matricei, a florilor și dimensiunea lor ci doar asemănătoare⁶.

⁴ C. Isings, *Roman Glass from dated Finds*, ed. J. B. Walters, Groningen/Djakarta, 1957, p. 16 descoperiri de la Locarno, perioada Augustus – Tiberius și Haltern a doua jumătate a sec. I p. Chr.; O. Doppelfeld, *Römisches und fränkisches Glas in Köln*, Köln 1966, p. 28-30, fig. 6. O fărâșoară descoperită în zona Rinului Inferior, datată în prima jumătate a sec. I p. Chr.; S. M. Goldstein, *Preroman and Early Roman Glass in the Corning Museum of Glass*, New York 1979, p. 31-32, 40-41; B. Rütli, *Die römischen Gläser aus Augst und Kaiseraugst* (= Forschungen in Augst, 13/1) Augst 1991, p. 119.

⁵ S.M. Goldstein, *op. cit.*, p. 29; B. Rütli, *op. cit.*, p. 141 etc.

⁶ S. Teodor, C. Chiriac, *Vase de sticlă din așezarea geto-dacică de la Poiana (jud. Galați)*, I, *ArhMold*, XVII, 1974, p. 183-222.

Piesa se adaugă semnalărilor anterioare a prezenței produselor vitrice în cetățuia getică de la Barboși-Galați⁷ o atestare a prezenței transdanubiene a vaselor „millefiori” la mijlocul secolului I p.Chr.

Lotul masiv de piese vitrice din cetatea de la Poiana (com. Nicorești, jud. Galați) publicate exemplar⁸ căruia probabil i se vor alătura probabil și publicarea descoperirilor din alte cetăți și așezări vor aduce „la zi” informațiile din acest domeniu contribuind la o mai corectă estimare a volumului unei componente a importurilor în mediul getic⁹.

2 b. Un alt fragment de sticlă bicromă (în. 3,4 cm; lț. 2,8 cm; gr. 0,30 cm) dintr-un recipient cu marginea înaltă a fost confecționat prin metoda presării, în profil pot fi observate cinci straturi¹⁰. Fragmentul, posibil parte a unui bol, cu aspectul sticlei marmorate, are matricea de culoare maronie și păstrează din ornamente trei „ochi de păun” pe avers și doi ochi întregi și doi fragmentari (0,8-0,9 cm) pe revers (Pl. I/2).

SMALL DISCOVERIES FROM BARBOȘI-GALAȚI (I)

SUMMARY

The materials included in this category of discoveries, seeming small, begin with the presentation of a mould for buckles manufactured from an amphora fragment on which more images and markings were also graffited (1) and continue with the description of two polychromy glass fragments (2a, 2b, one of them (2a) worked in mosaical technique – “millefiori” glass.

The writings with Greek letters on the amphora fragment point out words which are found in the North Iranian, Thracian, Lydian and Phrygian languages.

The images depict a great diversity of faces with Far-East and European countenances, birds and animals. If the ubiquitous faces justify the assertion of the existence of a “cult of the head”, we must remark that scenes were not observed which may permit us certain assignments to a divinity, but some images can be met on the cult reliefs of the Danubian Rider-Gods. The presence of one cross-like symbol was also emphasised.

It is necessary to remark the ingenuosness, uncommon use of the pictorial space, the talent for miniatures. Through this small piece we have, probably, some images of the people who lived temporarily in the settlements from the transdanubian *limes* at the beginning of the 3rd century A.D.

EXPLANATION OF THE ILLUSTRATIONS.

Pl. I. Amphora fragment from which was manufactured a mould (1) and glass fragments (2 and 3).

Pl. II. The amphora fragment with mould (1) in positions *a*, *b* and *d*.

Pl. III. The amphora fragment with mould in position *c* and the reverse of the fragment in position *d*.

Pl. IV. The reverse of the fragment (2) in positions *a*, *c* and *b*.

Pl. V. Details of the avers in positions *a*, *b* (2, 8-10) and of the reverse in positions *c* and *a* 1, 3-7).

Pl. VI. Glass fragments „millefiori”.

⁷ S. Sanie, Ș. Sanie, *Cetățuia geto-dacică de la Barboși (IV)*, *ArhMold*, XV, 1992, p. 91-96.

⁸ S. Teodor, C. Chiriac, *Vase de sticlă din așezarea geto-dacică de la Poiana (jud. Galați)*, I, *ArhMold*, XVII, 1974, p. 183-222.

⁹ I. Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p. 70-84 și 244-248.

¹⁰ Cf. O. Doppelfeld, *op. cit.*, p. 28-30; B. Rütli, *op. cit.*, Pl. 298/4597.